

Проблеми оцінки шкоди та збитків в експертизі дослідження ґрунтів

Наталія Косміна

Канд. юрид. наук, Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9334-1036>, e-mail: n.n.kosmina@ukr.net

Розглянуто проблеми експертного супроводження розслідування злочинів проти довкілля. Військова діяльність тісно пов'язана з забрудненням ґрунтів і викидами органічних забруднювачів. Особливу небезпеку для довкілля становлять конфлікти, що відбуваються на промислово розвинутих територіях зі значною кількістю екологічно небезпечних підприємств.

Ключові слова: ґрунти; пробовідбирання; міжнародне право; структура; екологічний стан.

Challenges of Damage and Loss Assessment in Soil Examination

Nataliya Kosmina

The challenges of expert support for the investigation of environmental crimes are considered. Military activities are closely related to soil contamination and emissions of organic pollutants. Conflicts occurring in industrially developed areas with a significant number of environmentally hazardous enterprises pose a particular danger to the environment.

Keywords: soils; sampling; international law; structure; ecological state.

В умовах сьогодення особливої уваги потребують питання експертного супроводження розслідування правопорушень проти довкілля.

Військова діяльність спричиняє широкомасштабну та довготривалу деградацію навколишнього середовища. Досвід країн, на території яких велись або ведуться військові дії, свідчить про потужний вплив таких дій на всі компоненти природного середовища, зокрема на стійкість ґрунтів до забруднень, спричинених бойовими діями. Однак наукові розробки в галузі моніторингу й еколого-геохімічної оцінки стану ґрунтів в умовах військових конфліктів мають фрагментарний характер. Це зумовлює необхідність розв'язати проблеми геохімічного аналізу й оцінки екологічного стану територій, які зазнали руйнувань через воєнні дії [1, с. 22].

Воєнно-техногенні впливи зумовлюють специфічні забруднення ґрунтового середовища. Зокрема, значне накопичення металів спостерігалося на територіях бойових дій у результаті використання різних систем зброї. Доведено, що вплив забруднювальних речовин воєнно-техногенного походження спричиняє негативні наслідки для здоров'я, пов'язані із серцево-судинними, метаболічними, неврологічними й онкологічними захворюваннями населення [2, с. 68].

Питання поводження з відходами у мирний час і під час війни, проблеми забруднення

земельних ресурсів та можливості очищення земельних ділянок від різних видів забруднення досліджували такі науковці, як В. Андрєєва, А. Баян, Л. Войнич, Н. Дубневич, Ю. Дубневич, Н. Заверуха, Т. Карпенко, О. Листопад, А. Мірошніченко, Т. Оверковська, Ю. Скиба, В. Серебряков, О. Савицький та ін. Сьогодні дослідження проблеми забруднення відходами війни в Україні та відновлення земельних ресурсів потрібно розглядати з урахуванням іноземного досвіду.

Актуальність теми обумовлено фактом початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. У звітах правоохоронних органів зафіксовано чисельні випадки порушення у сфері природокористування та екологічної безпеки, які незначною мірою відображають реальні масштаби завданих збитків (як прямих, так і опосередкованих) у сфері екології. Нині постає гостра потреба фіксувати кожний такий випадок; визначати видів заподіяної екологічної шкоди; вимірювати, оцінювати та з'ясовувати її обсяги; виявляти винних.

Злочин агресії є «найтяжчим злочином міжнародного права, оскільки він призводить до інших злочинних діянь, а саме цей вид поглинає найбільшу кількість жертв і завдає найбільших руйнувань» [3].

Агресія рф призвела до потрапляння у довкілля шкідливих і небезпечних речовин,

знищення родючого шару ґрунту, рослинного покриву. У зв'язку зі зміною еколого-токсикологічного стану ґрунтів України внаслідок збройної агресії РФ, виникла нагальна потреба вдосконалити національну нормативно-методичну базу щодо якості ґрунтів і налагодити співпрацю різних наукових установ, міністерств та відомств для усунення наслідків такого стану.

Питання міжнародно-правового захисту довкілля у період збройного конфлікту є предметом регулювання нормами міжнародного гуманітарного права (далі — МГП), міжнародного кримінального права, міжнародного права навколишнього середовища та міжнародного права прав людини.

Однак у питанні захисту довкілля у період збройного конфлікту в разі суперечностей між нормами МГП і нормами інших галузей міжнародного права переважатимуть норми саме МГП. Міжнародно-правові зобов'язання держав щодо захисту довкілля у період збройного конфлікту містяться як в ординарних природоохоронних договорах, так і у спеціальних договорах, умовою застосування яких є наявність збройного конфлікту.

Пошкодження ґрунту внаслідок військових дій можуть бути механічними, фізичними та хімічними. Кожен із цих впливів по-своєму є критичним та спричиняє руйнування структури та функцій землі.

Захист земель передбачає комплекс заходів різного характеру — правових, організаційних, економічних та ін. Для ефективного захисту земельних ресурсів необхідно розробляти та впроваджувати правові норми й механізми, які регулюють використання землі, контролюють захист природних ресурсів і екологічних систем [4, с. 65—70].

Зважаючи на ці проблеми, сьогодні є потреба переглянути й доопрацювати низку нормативних документів щодо величин гранично допустимих концентрацій небезпечних забрудників у ґрунтах, систем моніторингу екологічного стану земель у зонах бойових дій, методів обстеження та пробовідбирання ґрунтів у місцях вибухів боєприпасів, механізмів консервації.

Додатковою проблемою є пробовідбирання ґрунтів з метою зафіксувати екологічні злочини й визначити збитки від збройної агресії російської федерації для подання цих відомостей до міжнародних судових інституцій. У цьому

контексті методи відбору ґрунтів мають відповідати вимогам чинної міжнародної нормативно-методологічної документації, тобто стандартам Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), інакше довести в міжнародних судах, що відбір проб ґрунту проведено належно та якісно, буде дуже складно [4].

Станом на сьогодні в Україні чинні стандарти ISO 10381, але вони мають певні недоліки для визначення екологічних збитків на міжнародному рівні. Ця методика не призначена для застосування в разі підозри на забруднення земель сільськогосподарського призначення, а містить тільки інформацію щодо забрудненості міських і промислових ділянок. Оригінали цих стандартів скасовано у 2017—2018 рр. Міжнародною організацією стандартизації. У межах України ці стандарти можна застосовувати під час виконання досліджень та експертиз для розгляду їх в міжнародних судах [5].

Міжнародне нормативно-методичне забезпечення пробовідбирання ґрунтів обумовлено в стандарті ISO 18400, який містить 14 нормативних документів, затверджених Міжнародною організацією стандартизації протягом 2017—2018 рр. Ці стандарти не були прийняті в Україні, тому їх не можна застосовувати в українському законодавстві.

Україна потребує реформування державного екологічного контролю та створення незалежного органа екологічного контролю. Отже, необхідно завершити процедуру ухвалення законопроекту про державний екологічний контроль від 19.02.2020 р. № 3091 [6], оскільки відсутність в Україні Закону такого спрямування є величезною проблемою, зокрема, у частині притягнення РФ до відповідальності за шкоду, завдану довкіллю України.

Перелік джерел посилання

1. Голубцов О., Сорокіна Л., Сплодитель А., Чумаченко С. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ, 2023. 32 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-summary.pdf> (дата звернення: 29.03.2024).
2. Орел С. М., Іващенко О. В. Поетапна оцінка ризику впливу на людину забруднення довкілля внаслідок військової діяльності. *Екологічна безпека та збалансоване*

- ресурсокористування. 2018. № 2 (18). С. 61—72. DOI: 10.31471/2415-3184-2018-2(18)-61-72 (дата звернення: 29.03.2024).
3. Карпенко Т. Екологічні збитки сягають понад 3 млрд гривень: За час повномасштабного вторгнення РФ зруйнувала 35 нафтобаз в Україні / Ukraine World News. 03.05.2023. URL: <https://uworld.news/news/rosiia-zruinuvala-35-naftobaz-v-1002596.html> (дата звернення: 29.03.2024).
 4. Балюк С. А., Кучер А. В., Солоха М. О., Соловей В. Б., Смірнова К. Б., Момот Г. Ф., Левін А. Я. Вплив збройної агресії та воєнних дій на сучасний стан ґрунтового покриву, оцінка шкоди та збитків, заходи з відновлення : наук. доп. Харків, 2022. 99 с. : рис.
 5. Чи можна вилікувати ґрунт від війни — відповіді на найпоширеніші питання / Kurkul. Онлайн-асистент фермера. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojnavilikuvati-grunt-vid-viyni-vidpovidi-na-payposhirenishi-zapitannya> (дата звернення: 29.03.2024).
 6. Проект закону про державний екологічний контроль від 19.02.2020 р. № 3091. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186 (дата звернення: 29.03.2024).